

مفجر ثورة المستضعفين
الإمام الخميني (قدس سره)

Lübnan Hizbullah'ı ve İran: Direnişten İşgale

İran'ın Hizbullah'ı tarihi boyunca desteklediği ve yönlendirdiği sır değildir. Bu nedenle, söz konusu destek ve yönlendirmenin içeriği ile boyutunu anlamak ve bunun Hizbullah'ın Lübnan ve bölge siyasetindeki konumunda yarattığı dönüşümü doğru okumak önemlidir. Bugün Hizbullah, Lübnan'da İsrail'e karşı direniş örgütü olmanın çok ötesinde bir misyonla Suriye'de Esad rejimini bizatihi ayakta tutan güçlerden biri olmuştur.

Murat TINAS

Gerek tarihi gerekçeler gerek mevcut profesyonel sistem nedeniyle Lübnan'da bulunan farklı mezhebi gruplar ve bunların siyasi oluşumları, ülke siyasetinde kendi emellerini sürdürebilmek adına hem bölgesel hem uluslararası alanda ittifak kurabilecekleri güçlü aktör arayışı içerisinde olmuştur. Kurulan bu ittifakların arka planında kimi zaman konjonktürel gereklilikler rol oynasa da çoğunlukla daha kalıcı sistemik faktörler veya kimliksel özellikler belirleyici olmuştur. Çünkü bahse konu kimlikler, aktörlerin hem kendilerini ve diğerlerini tanımlayışlarını hem de Lübnan'a ilişkin gelecek tasavvurlarını ve tercihlerini, tehdit algılarını ve ittifaklarını inşa ederken, mezhebi grupların diğer aktörleri algıladıkları ve bunlara tepki verdikleri çerçeveleri de belirler. Bu açıdan Lübnan örneğinde görülen en çarpıcı örneklerden birisi, Ortadoğu'da Şii hilalinin merkezindeki İran'ın Hizbullah'la ilişkisi ve kurulan bu ittifakla İran'ın Lübnan siyasetinde ve daha geniş coğrafyada tesis ettiği nüfuzudur.

Lübnan'da Şiiler ve Musa es-Sadr

1920'de Fransız manda himayesinde ayrı bir Lübnan kurulduğunda Şiiler bu sürecin bir parçası değillerdi. 1926'da ayrı bir dinî cemaat olarak tanınarak kendi özerk hukuklarını kurmalarına izin verilmiş ve daha sonraları profesyonel sistemde meclis başkanlığı gibi ülke yönetiminde en önemli üç makamdan birisi kendilerine tahsis edilmiştir. Bahse konu gelişmelere karşın Lübnanlı Şiiler, gerek manda himayesi altında gerek 1943'ten sonra bağımsızlık döneminde nüfuslarına oranla hak ettikleri konumu ve hakları uzun süre elde edememişlerdir. Örneğin, nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmalarına karşın 1950'li yıllarda dahi bürokrasinin sadece %3,5'unda yer almaktaydılar. Buna ek olarak yoğunlukla yaşadıkları Lübnan'ın güneyi, temel altyapı yatırımları ile eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksun kalmıştır.

Artan nüfusa yetmeyen tarım gelirleri ve temel altyapı hizmetlerinin yoksunluğu nedeniyle buldukları bölgelerden şehirlere göç eğiliminde olan Lübnanlı Şiiler, özellikle 1960-70'lerde Lübnan'ın güneyinin Filistinliler ile İsrail'in çatışma alanına dönüşmesinden sonra kitleler halinde başta Beyrut olmak üzere şehir merkezlerine göç ettiler. Bu noktada, gerek geleneksel feodal liderlerin Şii toplumunun sorunlarına bir çözüm üretememesi gerek şehir yaşamında geleneksel toplumsal bağların ve ilişkilerin zayıflaması, Lübnan

Şii toplumunda farklı bir liderliğin ve örgütlenmenin doğmasına sebep olmuştur. Bu dönemde Şii din adamlarının, özellikle Beyrut olmak üzere şehirlerde yaşayan Şiilerin örgütlenmesinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Lübnanlı Şiilerin örgütlü olarak ilk mobilizasyonu Musa es-Sadr'ın kurduğu Emel Hareketi ile başlamıştır. İran, Irak ve Levant bölgesinde kolları bulunan es-Sadr ailesinden olan ve aslen İran/Kum doğumlu olup Irak ve İran'daki Şii ulema ile yoğun bağlantıları olan Musa es-Sadr, 1959'da Lübnan'a gelmiş ve 1960'lı yıllarda Lübnan'da etkin bir şekilde teşkilatlanabilmiştir.

es-Sadr, söylemlerinde her ne kadar mezhepçi bir söylemden kaçınıp daha çok toplumunun haklarını ve mevcut durumunun iyileştirilmesini savunsa da hareketinin tabanı tamamen Şii'di. 1969 yılında Şii Yüksek Meclisi'ni kurarak lideri olan İmam Musa es-Sadr, Şiilerin siyasi olarak örgütlenmesinde ve silahlanmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca es-Sadr, Hafız Esad ile yakın işbirliğine girmiştir. Bu işbirliği, es-Sadr'ın kendi cemaati için dış himaye, Hafız Esad'a da ise dinî bir meşruiyet zemini sağlamıştır.

Hizbullah ve İran

Lübnanlı Şii siyasi hareketleri açısından asıl dönüm noktası, 1979 İran Devrimi'dir. 1979'dan sonra İran yönetimi bölge çapında nüfuzunu arttırmak amacıyla Ortadoğu ülkelerinde çeşitli muhalif hareketlerle iletişime geçmiş ve onları destekleyerek kendi kontrolü altına almaya çalışmıştır. Bu açıdan en başarılı örneklerden birisi, 1980'lerin başında kurulan Lübnan Hizbullahı'dır.

1978 yılının Ağustos ayında Musa es-Sadr'ın Libya ziyareti sırasında kaybolmasının ardından Emel Hareketi'ni ılımlı bulanlar ve İsrail'e karşı daha sert askerî mücadeleyi savunanlar, 1980'li yılların ilk başlarında bahse konu hareketten ayrılarak Hizbullah'ı meydana getirmişlerdir. İran, Emel'e alternatif Hizbullah'ın kurulmasında ve örgütlenmesinde o dönemde İran'ın Şam Büyükelçisi olan Ali Akbar Mohtashemi öncülüğünde doğrudan rol almıştır. Hizbullah, elinde bulundurduğu maddi imkânlar sayesinde Şii topluma sunduğu geniş bir sosyal hizmetler ağıyla Lübnanlı Şiiler arasındaki toplumsal tabanını genişletmiştir. Buna ek olarak, yine İran'ın desteğiyle Beka Vadisi'nde silahlı eğitim kampları kurulmuş, Hizbullah'a silah temin edilmiş ve ayrıca günümüze kadar binlerce silahlı milis yetiştirilmiştir. Böylece Hizbullah, 1980'lerden

itibaren İsrail'e karşı direniş örgütü olma söylemiyle sadece Şii toplumunda değil, tüm Lübnan siyasetinde önemli bir aktör olmayı başarmıştır.

Tarihsel olarak Lübnanlı Şiiler, ülkelerin sınırlarını aşan bir şekilde Irak ve İran'daki Şiiler ile ilişki halinde olmuşlardır. Ehteshami ve Hinnebusch'un da belirttiği gibi kendilerini Necef, Kerbela veya Kum gibi Şii dinî merkezleriyle özdeşleştiren Lübnanlı Şiilerin ekseriyeti, ülkedeki diğer Müslüman grupların aksine güçlü bir pan-Arapçılık geleneğinden de yoksundurlar. Bu nedenlerle, İran'ın hâlihazırda Şii ulema içerisindeki bağlantıları kullanarak Hizbullah aracılığıyla Lübnan'a nüfuz etmesi, diğer ülkelere kıyasla daha kolay olmuştur. Tabiatıyla Hizbullah, Lübnan siyasetinde adım adım etkili bir aktör olurken en büyük finansal kaynağı ve taktiksel yönlendiricisi İran'dı. Bu çerçevede özellikle 1975-1990 yılları arasında devam eden iç savaş ve 1990'dan sonra Suriye himayesindeki Taif Antlaşması dönemlerinde Hizbullah, Lübnan'daki Şiilerin tarihsel geleneğinin aksine kendi içinde örgütlenerek önemli bir siyasi ve milis güç olarak Lübnan sahnesine çıkmıştır.

Ortadoğu'da İran ve Lübnan'ın Ötesinde Hizbullah

2000'de İsrail'in Güney Lübnan'dan çekilmesi Hizbullah'ı direnişin sembolü haline getirirken 2006'daki İsrail'e karşı savaşı kayıplarının fazlalığına ve Lübnan'a verdiği ağır maliyete rağmen örgütün gücünü göstermesi ve Lübnan siyasetindeki yerini pekiştirmesi açısından dönüm noktasıdır; çünkü tarihsel olarak bakıldığında Lübnanlı Şiilerin radikalleşmesinde 1982'de başlayan İsrail işgali önemli rol oynamıştır. Esasen işgalin ilk döneminde silahlı Filistinli grupların Şii bölgelerinden çıkarılması çerçevesinde İsrail'in müdahalesini destekleseler de devam eden işgal ve İsrail'in bölge halkına tavrı, Şiileri marjinalleştirirken, Hizbullah'ın da tabanını güçlendirmesine sebep olmuştur. Ayrıca bu işgal, Şii silahlı oluşumları, İsrail'le mücadele eden farklı bölgesel güçlerin İsrail ile savaşını dolaylı olarak yürütecek gruplara dönüştürmüştür.

ABD'nin Irak'ı işgali ve ülkede yaratılan güç boşluğu nedeniyle Ortadoğu siyaseti, 2000'li yıllarda yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu yeni süreçte İran, Afganistan ve Irak'ta oluşan güç boşluğunu kendi nüfuz alanını genişletebileceği bir fırsata çevirirken, Hizbullah'ın rolü ve misyonu da tekrardan tanımlandı. Özellikle Suriye'deki iç savaşın derinleştiği

bölgesel kutuplaşmada esasında İsrail'e karşı direniş olduğu iddiasıyla meşruiyetini oluşturagelen örgüt, operasyon sahasını, İran'ın bölgesel politikaları çerçevesinde genişletti.

İran'ın Hizbullah'ı tarihi boyunca desteklediği ve yönlendirdiği sır değildir. Bu nedenle, söz konusu destek ve yönlendirmenin içeriği ile boyutunu anlamak ve bunun Hizbullah'ın Lübnan ve bölge siyasetindeki konumunda yarattığı dönüşümü doğru okumak önemlidir. Bugün Hizbullah, Lübnan'da İsrail'e karşı direniş örgütü olmanın çok ötesinde bir misyonla Suriye'de Esad rejimini bizatihi ayakta tutan güçlerden biri olmuştur. Bunun yanı sıra Yemen'deki iç savaşa doğrudan müdahildir. Ayrıca, Irak'ta ve Afganistan'da da faaliyetlerde bulunduğu ve Şii milislerin eğitiminde yer aldığı iddialar arasındadır.

Bu açıdan bakıldığında Hizbullah'ın sadece Lübnan'da bir aktör olmaktan öteye geçtiği ve İran'ın bölgesel nüfuz mücadelesinde en önemli enstrümanlarından birisi haline dönüştüğü söylenebilir. Hizbullah'ın bahse konu bölgesel mücadeledeki rolü, onun Lübnan'daki direniş söylemini de zedelemektedir. Lübnanlı Şiilerin sesi ve İsrail'e karşı direnişin en güçlü ögesi olduğu iddiası ile ülkesinin sınırlarını aşan bir şekilde Suriye'de, Irak'ta Yemen'de ve Afganistan'da aldığı rollerin birbirleriyle uyumlu olduğunu söylemek güçtür. Açıkçası bu yolda Hizbullah'ın önde gelenlerinin, ORSAM'da mülakatı yayınlanan Yezid Sayigh'in belirttiği gibi, ciddi bir seçim hakkı da olmamıştır. Diğer bir deyişle, gelinen son bölgesel jeopolitik konjunktürde Hizbullah'ın bağımsız bir yol çizme şansı olmadığı gibi kendisini İran'ın stratejisinin bir parçası halinde bulduğu da söylenebilir.

Bölgesel politikaların ötesinde, Suriye'de devam eden savaş Lübnan toplumunda uzun süredir var olan bölünmeyi de derinleştirmiştir. Hizbullah'ın Suriye'deki iç savaşa bu derecede dahil zayıf bir orduya ve sayısız mezhep grubuna bağlı kırılğan bir güç dengesine sahip Lübnan hükümetini savunulması güç bir durumda bırakmış ve bazı durumlarda egemenliğini tehdit eder duruma dönüşmüştür. Bu çerçevede Lübnan devletinin çaresiz tavrı ise Hizbullah'ın İsrail'e direniş olarak başlayan öyküsünün kendi devletini paralize eden bir tavra evrildiğini göstermektedir. Bu tavrı ise Lübnanlı diğer grupların Hizbullah'ın direniş söylemine itibar edebilmelerini güçleştirmektedir. ○

Yrd. Doç. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü